

Josip
Mlakić

ŽIVÍ
A MRTVÍ

SARAJEVO

GORGONA

Josip Mlakić
ŽIVÍ A MRTVÍ

GORGONA

Josip Mlakić

ŽIVÍ A MRTVÍ

Z chorvatštiny přeložil

JAN KRAVČÍK

GORGONA

Praha 2015

„Všichni jsme mrtví, jenom se postupně pohřbíváme.“

Ivo Andrić – Travnická kronika

JOSIP MLAKIĆ – ŽIVÍ A MRTVÍ

COPYRIGHT © 2002, 2008 Josip Mlakić

All rights are represented by Fraktura, Croatia.

TRANSLATION © 2015 Jan Kravčík

CZECH EDITION © 2015 Gorgona Books

ISBN 978-80-88029-16-8 pdf

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Protože vysvětlivky pod čarou považuji v beletrii za rušivé, snažil jsem se při překladu této knihy obejít bez nich. Aniž bych pochyboval o historickém a kulturním přehledu čtenáře, dějiny jižních Slovanů dokážou být místy velice nepřehledné, a proto si neodpustím poznámku souhrnnou.

První dějová linka románu, situovaného do divokých hor střední Bosny, se věnuje osudu oddílu bosenských Chorvatů, kteří ve vyhrrocené a schizofrenní atmosféře rozpadu Jugoslávie v 90. letech minulého století vzali do rukou zbraně a pustili se do boje se svými někdejšími spoluobčany – muslimskými Bosňáky a pravoslavnými Srby.

Druhá dějová linka vrací čtenáře o půl století zpět, kdy fašistické hnutí Ustaša vytvořilo v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině jeden z nejkrvavějších režimů druhé světové války. Sledujeme v ní oddíl obyčejných chorvatských vojáků (katolíků i muslimů), kteří se střetávají s partyzány komunistického odboje Josipa Broze Tita. V mozaice znepřátelených stran nelze opomenout četníky – příslušníky srbských rojalistických jednotek, kteří se dopouštěli kolaborace s německými a italskými okupanty i masakrů zejména nesrbského obyvatelstva.

Nevyřešená traumata a vzájemné křivdy z druhé světové války se jako bumerang vrací o padesát let později a živí vypjatou nacionalistickou rétoriku, která ústí v masovou válečnou psychózu. Ta si svoji největší daň vybírá právě v Bosně...

ČÁST I.

Stíny na zdi

1) Světla v údolí

V údolí hluboko pod nimi se začala rozsvěcet první světla. I na tu dálku dokázali rozeznat rozlévající se záři lamp a svíček, která vypadala jako bledé skvrny na tmavě špinavém pozadí. V místech, kde běžely agregáty, protože proud už nešel několik měsíců, byla záře jasnější. Tam, kde byla vidět nejlépe, se hvězdovitě šířila v ostrých a studených paprscích. Nejvíc takových světel bylo ve městě. Celá oblast připomínala husté souhvězdí, kolem kterého jsou zcela nahodile rozhozena skomírající světélka.

Na údolí se snášela noc. Nejdřív zmizel klikatý pás mlhy nad Vrbasem, která se v těch dnech neustále vznášela nad řekou jako duch, a potom se do temného pozadí pomalu nořila úbočí kopců. Už nebyla vidět ani vysoká sila mlýna, pouze na obzoru se rýsovaly dvě krátké rovné čáry tam, kde ještě před chvílí byly patrné ploché střechy.

Čekali, až se úplně setmí, aby se mohli začít stahovat – už nebylo co řešit. Od rána se z údolí ozývala silná palba, která nepřestávala celý den. Odpoledne se odmlčely minometry a raketometry. Netušili, co přesně se dole děje. Věděli jen, že před několika dny vypukly střety mezi Bosňáky a Chorvaty. Jejich oddíl nejdřív nechtěli stáhnout z pozic, a potom už bylo pozdě. Byli vysoko v horách, nemohli dopředu, kde se nachá-

zely srbské pozice, kvůli nimž sem vlastně dorazili, ani zpět, protože kilometr za nimi a vpravo přes hluboký kaňon byli Bosňáci. Nalevo se nacházela země nikoho, plná strží a těžko průchodných úseků posetých minami, kam se kromě průzkumníků pouštěl málokdo.

Toho dne podle střelby a dýmu, který se zvedal z hořících domů, pochopili, že se dole odehrává krvavé rozuzlení. Kolem poledne se jim podařilo navázat spojení s velitelstvím. Nervózní hlas jim pouze sdělil, že se velení stahuje, že je „všechno v hajzlu“ a oni ať si dělají, co chtějí. Potom se jim podařilo spojit se ještě jednou. S velitelstvím mluvil Tomo. S ním byl jen velitel pozice Ivo, mohutný a pomalý třicátník. Stáli na místě, odkud měli údolí jako na dlani.

– Tak jsi to slyšel, – řekl Ivo. – Vypadá to, že je všechno v hajzlu.

– Tak vypadá to, nebo je? – zajímal se Tomo nervózně.

– Vždyť už se stahují z města, člověče!

– Tak proč my tu tvrdneme dál? – vztekal se Tomo. – Díval ses na pokyny, co ti dal ten chlap na velitelství?

Když odcházeli na hlídku, dostali v zapečetěné obálce instrukce pro případ, že ve městě vypuknou boje mezi Bosňáky a Chorvaty.

– Díval, jsou to samé kecy. Podle nich máme v šesti lidech osvobodit půl města. Srát na ně, aspoň víme, na čem jsme. Jestli odsud vyvážneme, tak vyvážneme. Jestli ne... Sám víš, že po nás neštěkne ani pes.

– Zkus jim znovu zavolat, jestli se můžeme nějak probít k městu.

– Zkus si to sám, – odsekl Ivo podrážděně a podal mu mo-

torolu. – Jestli s tebou někdo vůbec bude chtít mluvit.

Tomo vzal vysílačku a přemýšlel, jak se zeptá, pokud se mu podaří navázat spojení.

– Jsou nasraní, a ani se jim nedivím, – řekl Ivo. – Když se snažíš zachránit si vlastní zadek, nemáš čas myslet na cizí.

– Co že to jsme? Čáp? – zeptal se Tomo.

Ivo jen přikývl.

– Centráló, centráló, Čáp je na příjmu, – zahlásil Tomo do vysílačky s prstem na přepínači.

Nejdřív bylo slyšet silné šumění a potom se přece jen ozval nervózní hlas.

– Mluv, ale rychle, – zaznělo z vysílačky, zatímco z pozadí doléhala silná palba z pěchotních zbraní.

– Je tam brejloun? – zjišťoval Tomo. Sháněl člověka, který je poslal na hlídku. Zmatený střízlík s brýlemi jim před dvěma týdny víceméně na rovinu řekl, že by se velmi snadno mohlo stát to, co se teď stalo.

Přesto si sami byli dobře vědomi, že je něco takového možné. Ve městě vládlo silné napětí, konflikty mezi Chorvaty a Bosňáky už vypukly všude v okolí a nikdo si nedělal iluze, že u nich k tomu nedojde. Když přijížděli na hlídku, na jednom z bosňáckých stanovišť málem došlo k šarvátce. Tomo si všiml, že chlap, co seděl v nákladáku vedle něj, už v ruce držel připravený granát, pojistku napůl vytaženou. Říkal si Vijali.

– To jsem já, – ozvalo se po delší pauze z motoroly. I přes silné šumy a deformovaný hlas hned poznali, že opravdu mluví s brejlounem. Měl vysoký a snadno rozeznatelný hlas.

– Tady Čáp, tak co je s námi? – zeptal se Tomo.

– To asi víš líp než já, – odpověděl brejloun, zatímco v po-

zadí bylo slyšet neutichající střelbu a teď i třeskot rozbitého skla.

– Samozřejmě vím, co se děje tady, ale zajímá mě, jestli se dá stáhnout tam k vám? – odsekl Tomo ostře.

– Zatím ne.

– Zatím? – řekl Tomo. – Co to sakra znamená?

– Poslyš, laskavě mě přestaň srát! Kolem mě to jen hvízdá. Musí ti být jasné, že se sem nedá dostat. Všechno pod vámi obsadili Bosňáci.

– A jak to tam dole teda vypadá?

– Říkám ti, že nic moc.

– Tak víš aspoň, jestli máme vyrazit někam nahoru?

Po delší pauze se brejloun ozval nejistým hlasem:

– No, možná by to bylo nejlepší...

– OK, je mi to jasné, – zahlásil Tomo. – Končím!

Podal vysílačku Ivovi, jako by se mu hnusila, pak se beze slova otočil a vydal se zpátky k ostatním.

– No tak to vidíš sám, – zavolal za ním Ivo.

– Co vidím!?! – zastavil se Tomo. – To nemohl říct rovnou, ať se stáhneme, a ne dělat půl hodiny cavyky? A co je to sakra za bordel? Nejdřív pálíme po Srbech, teď i po Bosňácích. Žít tady někde tučňáci, pustíme se i do nich.

– Naštěstí nežijou, – ušklíbl se Ivo.

Obsah rozhovoru s velitelstvím Tomo v krátkosti převyprávěl ostatním čtyřem spolubojovníkům. Po zbytek dne naslouchali ostražitě jako psi zvukům z údolí a několikrát se neúspěšně pokoušeli navázat spojení. Nakonec to vzdali. Nezbylo jim, než aby si o tom, co se dole děje, vytvořili obrázek sami.

Dokud byla střelba intenzivní, mělo to smysl. Ale oni ne-

přestali poslouchat ani teď, kdy se zespodu jen tu a tam ozval osamocený výstřel, který se pak v ozvěně nesl nad údolím. Nyní si mohli udělat představu jedině podle hořících domů, které vzplály hlavně v okolních chorvatských vesnicích. Tahle světla se od ostatních lišila – přízračně se chvěla, náhle mizela a znovu se objevovala, jasnější a silnější než předtím. Podél Vrbasu se táhla celá řada takových světél a vypadala jako roztažené písmeno S. Někde níž hořelo asi deset domů v nepravidelném kruhu. Světla se postupně množila. Ve tmě kolem hořících domů se čas od času objevil nový záblesk, který nejdřív chladně zazářil, potom střídavě mizel a objevoval se, až nakonec rychle vzplál.

Toma nejvíc zajímala úžlabina za městem, která se jako záliv zařezávala do strmých kopců. Tam se nacházela vesnice, ve které vyrůstal a odkud před několika lety odešli s matkou do města, do dvoupatrového domu na předměstí, kde teď už půl roku žil sám, protože se matka přestěhovala k sestře do Vídně. Z toho domu měl téměř hrůzu – ubíjel ho chlad zdí, ze kterých matka sundala záramované fotografie a odvezla si je s sebou. Na stěnách po nich zůstaly jen světlé obdélníky.

Z míst, kde ležela jeho rodná ves a kam aspoň jednou týdně dojížděl, se už včera táhl sloup dýmu, ale po několika hodinách zmizel. Dnes se tam objevil už ráno a vznášel se nad vsí jako špinavá mlha. Obrisy úžlabiny lemovala chvějící se světla. Tomo nepochyboval o tom, co to znamená. Když světla zesílila, připomínala obrovské protáhlé písmeno V.

Z toho pohledu se mu dělalo zle. Ve chvíli, kdy vesnice v dálce vzplála, pocítil těžko definovatelnou tíhu v žaludku, která se chvílemi měnila až ve fyzickou bolest. Nejdřív každou

chvíli scházel od lovecké chaty, ve které na téhle pozici přebývali nejčastěji, o padesát metrů níž k okraji skály, aby měl lepší výhled, ale záhy pochopil, že to nemá smysl.

Posadil se pod kmen borovice ke svému nacpanému bahtohu. Chvíli nervózně loupal proužky smůly z popraskané kůry, vyráběl z nich malé ulepené kuličky a ty pak zahazoval. Rozptylovalo ho to od přemýšlení o ostatních věcech. Kuličky dělal stále větší a do každé obtiskl svůj ukazovák. Chvíli zíral na otisk prstu, jako by z něj zkoušel věštit. Pak kuličku zahodil a pustil se do nové. Když ho to přestalo bavit, otřel si ulepené dlaně do kalhot a pozoroval své spolubojovníky.

Na pozici jich zůstalo šest, ještě před pár dny jich bylo devět. Tři odešli, jakmile ve městě vypukly boje. Měli tam dole rodiny. Opustili oddíl bez jakékoli diskuze, jako by se to rozumělo samo sebou, a nikdo z těch, co zůstali, jim neřekl ani slovo. V rámci nějaké nepsané dohody pak o nich moc nemluvili. Netušili, jestli se jim podařilo dostat do města, ale pochybovali o tom. To byl hlavní důvod, proč se snažili jejich odchod vytěsnit z hlavy. Jeden z těch, co odešli, říkali mu Mastňák, se dlouho rozhodoval, jestli má vyrazit nebo zůstat. Nedařilo se mu skrýt strach, na odchodu se dokonce rozbrečel. Tomo tenkrát musel na chvíli zmizet stranou, trýznivou situaci špatně snášel. Odtáhl se ke svým věcem a tvářil se, že něco hledá. Nechal toho, teprve když viděl, že ti tři pomalu mizí v lese.

Ted' odchod do neznáma čekal i jejich šestici. Vijali, podsaditý a svalnatý voják s vyholenou hlavou, už dvě hodiny seděl na dřevěné židli před chatou, nahrubo sbitou boudou čtyři krát čtyři metry se sedlovou střechou, a pečlivě si balil věci. Nejdřív do velké sportovní tašky nacpal oblečení a pár drob-

ností. Do velkého batohu uložil nějaké válcovité zámotky, obalené silným žlutým igelitem, potom asi deset granátů, ze kterých už dřív odstranil zapalovače, několik balení nábojů, deset protipěchotních min, a to jak nášlapných zvaných paštiky, tak odskočných, a ještě nějaké drobnosti, o kterých Tomo netušil, k čemu jsou. Potom si pedantsky vyčistil pušku i pistoli, odložil je vedle tašky a nesnesitelně pomalými a jednotvárnými pohyby začal plnit prázdné zásobníky. Potom na chvíli zmizel v chatě a vrátil se s prázdným hrnkem na čaj. Znovu se posadil na židli, zapálil si cigaretu a odněkud vytáhl velký nůž s černou rukojetí a lesklou, z vrchní strany pilovitou čepelí. Prudkým pohybem rozbil hrnek o zeď chaty, vzal největší střep a začal jím nůž brousit. Přejížděl střepem přes ostří a každou chvíli zkoušel jeho ostrost na chlupích svého předloktí. Ostatní už měli sbaleno a stejně jako Tomo se jen tak potloukali kolem a čekali na povel k odchodu.

Robe, chlapec, kterému ještě nebylo ani dvacet let, neustále a s udivující energií přecházel od jednoho ke druhému. Teď stál u Vijaliho a se zaujetím sledoval broušení nože. Když ho Vijali upozoroval, přitiskl si čepel na předloktí a upřeně se zadíval Robemu do očí. Na místě, kam přimáčkl ostří, se objevila tenká krvavá linka, kterou bylo v nadcházejícím soumraku sotva vidět. Robe se beze slova otočil na patě, vyrazil směrem k Tomovi, pak se nerozhodně zastavil a posadil se na skálu nad údolím.

Prcek a Slepejš, zbylí dva, se většinou drželi spolu, protože se přátelili už z dřívějšíka. Tomo nikoho z nich moc neznal, jenom Iva, který většinu toho dne strávil nad mapou rozloženou na celtě na zemi. Teď už byla mapa dávno sklizená a Ivo házel

věci do jedné z tašek úhledně seřazených na celtě před ním. Vlastně ani jeho neznal Tomo bůhvíjak dlouho. Ivo o lidech kolem sebe často vynášel odsudky, nekompromisně se s nimi srovnával a vůbec se nesnažil skrývat, co si o kom myslí.

Přesto z nich všech byl pro Toma nejzajímavější Vijali. Znal ho nejprve jen od vidění a poprvé se s ním líp seznámil až na téhle poslední hlídce. Pravda, už předtím o něm slyšel nějaké historky, jen netušil, co je na nich pravdy. Vijali prý vyrůstal v Německu, ale jeho rodiče pocházeli odsud, přímo ze vsi, která teď hořela ve tvaru písmene S. Objevil se tu už v době, kdy na město začaly dopadat první srbské granáty. Říkalo se, že v Německu trénoval box a že utekl z vězení, kam ho zavřeli za vraždu nějakého Turka. Někdo tvrdil, že ho zabil v ringu, prý ho praštil po přerušení zápasu, chlap se při pádu udeřil do hlavy a později zemřel. Ale kolovaly i jiné historky – třeba že ho Vijali probodl nožem v té nejprizemnější hospodské rvačce.

Tomo jednou seděl v kavárně a díval se prosklenou stěnou ven. Přes ulici na pultu vyhořelého kiosku seděl udělaný holo-hlavý chlap a vedle něj naditá vojenská taška – právě ta, do které teď skládal věci – s velkým bílým nápisem VIJALI. O tašku byl opřený kalašnikov litevské proveniencie – takzvaná litevka – s tlumičem. Vijali na někoho očividně čekal, ale seděl bez sebemenšího náznaku netrpělivosti. Ulice byla jinak vylidněná, protože před hodinou dopadlo o nějakých sto metrů dál pár granátů. Proto si Tomo hned všiml ženy, která vláčela za ruku holčičku a v druhé ruce nesla několik nacpaných ige-litek. Když se žena přiblížila k místu, kde seděl Vijali, přešla na druhou stranu ulice, a když ho minula, zase se vrátila na druhý chodník. Nevypadalo to nijak dramaticky, zkrátka asi jako když

člověk obejde psa, který mu klidně leží v cestě. Ale Tomo byl přesvědčen, že žena instinktivně vycítila z Vijalihu něco odpuzujícího, protože podobně nepříjemný pocit v jeho blízkosti cítil on. Právě proto příliš nepochyboval, že jsou drby o Vijalim pravdivé.

Prcek a Slepejš teď přišli k Robemu, posadili se vedle něj a začali vyprávět další z tisíce pitomých historek, které jim mladík vždycky zbaštil. Pokaždé to bylo stejné – začali v jeho blízkosti nějaký nemožný rozhovor o bezvýznamných hloupostech, přičemž se chovali, jako by tam Robe vůbec nebyl, a bavili se tak dlouho, dokud se na návnadu nechytí. A téměř pokaždé po ní skočil ještě ve vzduchu. Skoro jako by tou hrou Slepejš a Prcek zkoumali krajní meze Robeho naivity.

Prckovi mohlo být stejně jako Robemu, ale vypadal o trochu starší. Hlavně díky jízlivému a posměšnému výrazu, který rychle mizel, kdykoli si nebyl něčím jistý, což se dělo zejména, když nebyl Slepejš poblíž. Ty chvíle si Tomo škodolibě užíval, hlavně pokud se mu je podařilo vyvolat. A nebyl jediný. Před pár dny jim Prcek připravil čaj. Slepejš byl s Robem a Ivem na obchůzce. Vijali ve svém hrnku našel chlup. S démonickým výrazem ve tváři ho sebral z načervenalé hladiny a svým charakteristickým pomalým pohybem ho strčil Prckovi do kapsy u košile. Ten si to nejdřív nechtěl nechat líbit, ale pak si to rozmyslel a beze slova vyšel ven. Tomovi v té chvíli připomínal zmateného Robeho.

Slepejš byl o nějakých deset let starší než ti dva. Tomo si ho všiml už dřív, protože nikdy neodkládal odstřelovací pušku, což zrovna nesedělo k jeho přezdívce. Teď společně s Prckem hustil do Robeho historku právě o ní.

– ... a vtom se mi, ty vole, začal zhoršovat zrak. Koukám, koukám, oči si můžu vykrotit, ale dál než kilometr nedohlídnu, – nahodil návnadu odstřelovač. – Začali mi říkat Slepejš. Víš, jak mi tenkrát bylo?

– To muselo bejt strašný, – vrtěl Prcek rádoby starostlivě hlavou.

Robe zabral okamžitě.

– Počkej, – ozval se, – kilometr? To přece není žádná tragédie.

– Nic nechápeš, – pokračoval Slepejš. – Kdybys stejně jako já už netrefil chlapa na sedm set metrů, tak bys to pochopil.

– Sedm set metrů!? – divil se Robe. – To je přece pořád daleko...

– Tys nikdy neviděl, jak v kovbojkách chlápek vyhodí dolar a prostřelí ho ve vzduchu? – zeptal se Prcek.

– Jasně.

– A ty myslíš, ty vole, že je to kravina?

V tu chvíli se z údolí ozvala obrovská detonace. Její ozvěna dlouho duněla krajinou jako kamenná lavina, a jak slábla, podobala se vzdálené bouřce. Když se rozhostilo ticho, bylo slyšet vícero slabších výbuchů, nejspíš ze stejného místa. Všichni se zarazili, dokonce i Vijali se pomalu zvedl ze židle a vydal se za ostatními k okraji skály, odkud se stráň strmě svažovala do doubravy pod nimi.

– Velitelství, – řekl Ivo s pohledem upřeným směrem, odkud se dál v téměř pravidelných intervalech ozývaly detonace.

– Ti kreténi ho vyhodili do vzduchu, – ozval se Tomo. Hlas se mu třásl, jako by měl na krajíčku. Robe se na něj zmateně a přihloupěle podíval.

– Naši nebo jejich kretění? – pronesl tiše Vijali, který zřejmě jako jediný postřehl v Tomových slovech stopu zoufalství.

– Jestli to chceš zjistit, tak můžeš vyrazit! – odsekl Tomo ostře. V jeho hlasu už nebyla cítit předchozí nejistota, ale to jako by Vijaliho ještě víc pobavilo. Ušklíbl se na Toma a odešel stranou.

Zbýlá pětice se ještě chvíli dívala do údolí, kde se dalo rozoznat několik nových hořících domů. Záře se šířila i z města, odkud se stále ozývaly zvuky výbuchů. Oheň nebyl vidět přímo, ale jeho odlesk na nočním nebi byl tak silný, že nebylo pochyb o tom, že hoří budova velitelství. Jako by pozorovali světla auta, které ještě nevyjelo ze zatáčky.

– Jdeme! Je načase. Už tu nemáme co na práci. Viděli jste sami, že dole to šlo do kyttek. Všechno pod námi obsadili Bosňáci a do města nemůžeme. Musíme odsud, protože brzo půjdou i po nás, – rozhodl Ivo a vyrazil k chatě.

– Dej mi vysílačku, ještě to zkusím, – zavolal za ním Tomo a Ivo mu ji lhostejně hodil.

Ostatní šli za Ivem. Tomo ještě chvíli zíral do temného údolí směrem, kde se nacházela jeho rodná vesnice. Záře nad ní pomalu slábla. Výbuchy už slyšet nebyly. Místo nich se kolem neslo jen tiché šumění borovic ve větru.

– Centráló, tady Čáp! – řekl do vysílačky.

– Je po centrále! – odpověděl posměšný hlas a Tomovi došlo, že se mu do frekvence dostali Bosňáci. – Hotovo. Zavřeno. Inventura!

Tomo neodpověděl. Neměl na to náladu, i když dřív si se Srby přes vysílačky často vyměňovali nejrůznější nadávky a urážky.

– Čápe, ozvi se! – ozvalo se z vysílačky znovu. – Slyšíš, ustašo? Čápe! Odleť do teplejších krajin, zmrde!

Z pozadí bylo slyšet několik hlasů, které posměšně zpívaly táhlou bosenskou lidovku *Cestou jede Latif aga*. Tomo vypnul motorolu a schoval ji do kapsy.

Dohnal ostatní, kteří už byli připraveni vyrazit. Nechtěl jim říkat o předchozím rozhovoru, protože i bez něj bylo všechno dokonale jasné. Čekali jen na Vijaliho, který se zdržel v chatě. Skrz pootevřené dveře bylo vidět světlo baterky. Tomo se vydal pro své věci a vrátil se k ostatním. Dveře chaty se otevřely, vyšel Vijali a zhasl svítilnu.

– Dejte mi ještě pět minut, – hodil své věci k jejich, z batothu vytáhl dvě odskočné miny a nějaké zapalovače a znovu zmizel ve tmě.

– To mě poser, – řekl Slepejš. – Tomu říkám minér!

– Zaminoval chatu? – zeptal se Robe.

– Víš, co chystá? – otočil se Slepejš k Ivovi. – Ty dvě odskočné se aktivují až půl minuty po tom, co chata vyletí do vzduchu. Nějak je propojí drátama. Vsadím se, že jednu dá zepředu a druhou zezadu.

– Kde se to naučil? – zajímal se Ivo.

– V tý škole, kam jsem chodil já, určitě ne, – ušklíbl se Slepejš. – Prej má i nějaký speciální zapalovače.

– A co bude mít z toho, že ty dvě vybuchnou se zpožděním? – nechápal Robe.

Nalevo od nich se mihl Vijaliho stín. Něco opatrně kutil, sehnutý nad zemí.

– Chce ukázat, Robe, že se tradiční muslimskej merhamet nevyplácí, – řekl Prcek.

– Jakej merhamet?

– Soucit, Robe. Podívej, první, kdo vyrazí k chatě pomoct těm, co vyletěli do luftu, má slušnou šanci na ahiret. To je pro ně něco jako nebe.

– Jednou dole u Dolního Vakufu, – navázal Slepejš, – bylo to hned zkraje války, zaminoval štaci podobným způsobem. Našli jsme pak tři mrtvý četniky. Jeden byl na kusy hned, a ty další dva rozsekala mina, co se aktivovala chvíli potom.

– A to právě byli, milej Robe, ty soucitný lidi, – dovysvětlil Prcek. – Přišli na pomoc kamarádovi a šeredně to odskákali.

– Hotovo. Co teď? – vrátil se Vijali.

– Nezbyvá nám nic jiného, než vyrazit nahoru k našim do Uskoplje, – mávl Ivo směrem, kterým se měli vydat. V dále byly vidět pouze siluety borovic rýsující se proti horizontu. Připomínaly stromy z dětských malůvek.

– Jak je to daleko? – zeptal se Tomo.

– Nějakých patnáct dvacet kiláků. Nejdůležitější je teď zvládnout první dva kilometry a projít kolem srbských pozic v noci.

Právě kvůli prvním dvěma kilometrům čekali, dokud se nesetmí úplně. Potřebovali projít ani ne padesát metrů před srbskými pozicemi – byli si jistí, že ten úsek je čistý, zatímco les pod ním byl plný min, které tam nakladl kdekdo v šílené paranoi, co zavládla po pádu města Kupresu. Předpokládali, že těsně před srbskými pozicemi budou miny nastražené taky, takže jim pro ústup zůstal jen úzký koridor, který předchozí noci, když začali o ústupu uvažovat, částečně prozkoumali Ivo a Vijali.

– Jestli má někdo lepší nápad, poslouchám, – řekl Ivo. –

Musíme projít Černými vodami a pak přes Hrobové pole k našim liniím v Uskoplji.

– Znáš cestu? – zajímal se Vijali.

– Jen podle mapy. Táhle od té úžlabiny půjdeme v desetimetrových rozestupech. A ne aby si někdo náhodou zapálil cigáro.

V tu chvíli k nim z údolí dolehl zvuk silného výbuchu, podobný těm předchozím, a vzápětí se rozpoutalo peklo. Byla slyšet řada detonací, které se na chvíli slily ve zlověstné hřmění. Zdálo se, že vítr utichl, protože přes výbuchy už nebylo slyšet ani šumění větru v korunách stromů. Jako by dole v údolí začal nějaký dábelický ohňostroj.

– Naši zaminovali sklad munice, – řekl Ivo a vyrazil.

– Ať jdou do hajzlu, – utrousil Vijali. – Proč nejdřív nevystříleli rakety na město a pak teprve nezdrhli?

– Chápeš, že někomu z těch dole zůstali ve městě rodiče?

– odsekl Tomo podrážděně, jako by se snad Vijalimu mstil za předchozí cynismus.

– Ať jdou do hajzlu, – zopakoval Vijali chladným a lhostejným hlasem. – Stejně je mohamedáni všechny povraždí. A za druhé: já to nechápu, ti dole to chápou. Bosňáci, víš?

Nikdo z nich neměl náladu na další konverzaci. Jako by jim konečně došlo, že na každyčkou jejich cynickou odpověď má Vijali připravenou ještě cyničtější repliku. Nějakou chvíli se mlčky dívali na nebe a pak vyrazili za lvem.

Část noční oblohy, kterou nechali za sebou, krájely minometné střely, létající po nepravidelných, spirálovitých trajektoriích. Zdálo se, že jejich hvízdání, které k nim dolehlo, teprve když střela v ostrém zářivém oblouku mizela kdesi ve tmě,

nemá s minometnou palbou nic společného.

2) Noc zbarvená doruda

Prvních sto metrů šli za sebou jako husy. Tomo kráčel poslední. Před ním pochodoval Vijali způsobem, při kterém kolébal horní polovinou těla ze strany na stranu. Teď, když byl obtěžkán nákladem, ze kterého Tomo rozeznával jen nejasné obrysy, byl ten pohyb ještě víc zdůrazněný. Připomínal sebevědomou chůzi boxerů cestou k ringu těsně před zápasem.

Ohňostroj dole ve městě nepřestával. Noční nebe párané klikatými svítícími chvosty raket nechali za zády, jen občas jim některá z nich přeletěla nad hlavami a prořízla kalnou oblohu před nimi. Pronikavé zvuky se však ozývaly stále. Ve chvílích, kdy utichly, bylo slyšet šustění řídké, vysoké horské trávy, skrz kterou pochodovali.

Ivo jdoucí v čele zastavil na okraji úvalu, kterým měli dojít k nejnebezpečnějšímu úseku cesty. Proláklina nějakých sto metrů mírně klesala a pak následovalo dvousetmetrové stoupání. Dno úvalu přetínalo široké koryto, kterým za deštivých dnů burácely přívaly vody stékající z hor a s děsivou rychlostí se řítily do údolí. Tomu místu říkali potok. Celou dobu, co tu vartovali, byl vyschlý.

První část cesty byla poměrně bezpečná, ale asi sto metrů nad východem z úvalu se nacházel první srbský zákop a druhý byl ve stejné výšce o sto metrů dál.

– Teď půjdeme v desetimetrových rozestupech, – řekl tiše Ivo, když se všichni zastavili. Tomovi se zdálo, že je ve velite-

lově hlasu něco spikleneckého.

– Všichni jazyk za zuby, na cigára zapomeňte, – dodal Ivo po kratší odmlce. – Nabijte pušky a zajistěte je.

Tomo sundal pušku z ramene, natáhl ji a náboj vklouzl do nábojové komory. Stejně cvaknutí se ozvalo od ostatních. Lesem se nesly ostré kovové zvuky. Pokaždé, když nabíjel zbraň, Tomo cítil, jak ho zalévá povzbudivá vlna sebevědomí, která ale mizela stejně rychle, jako se objevila. Zdálo se mu dokonce, že mizí už ve chvíli, kdy závoří zaklapne.

– Jdeme, – rozkázal potichu Ivo. – Střílíme jen najisto, protože jestli nás nachytají támhle na té mýtině, jsme v řiti. – I teď jeho hlas zněl spiklenecky.

– Jdeme, – zopakoval Vijali. – Jestli to někdo pořád nepobral, teď už se to nenaučí.

Na rozdíl od Iva nemluvil tiše. Řekl to úplně normálním hlasem a Ivův spiklenecký šepot teď působil trochu směšně. Velitel ani nemrkl a demonstrativně vyrazil vpřed. Vijali postupoval za ním, následovali ho Slepejš, Prcek a Robe. Tomo se díval, jak pomalu mizí ve tmě na dně prolákliny, která je brzy pohltila úplně.

Tomo šel poslední. Počkal, až Robe zmizí ve tmě, a vyrazil. Chvíli ho vůbec neviděl. Teprve když se sám ponořil do temnoty a jeho oči na ni přivykly, postřehl Robeho siluetu. Dokonce rozpoznal i jeho neohrabanou chůzi – kdykoliv se mladík dotkl chodidlem země, zdálo se, že na okamžik ztratil půdu pod nohama.

Tomo úporně vzpomínal. Byl přesvědčený, že o Černých vodách a Hrobovém poli už slyšel, jen si za boha živého nemohl vzpomenout kde ani kdy. Měl pocit, že mu chybí jeden

drobný detail příběhu, který nosí někde v hlavě, ale nedokázal si ho vybavit, aby skládačku doplnil.

Dole v korytu potoka někdo neopatrně šlápl na kámen, který se s rachotem uvolnil a zastavil až po pár dlouhých vteřinách. Viděl, jak se Robe zarazil a skrčil.

– Slyšel jsi to? – zeptal se, když k němu Tomo došel.

– Nepanikař! Někdo šlápl na šutr, Ivo nebo Vijali. Pokračuj dál a neboj se!

Počkal, až se mladík dostatečně vzdálí, a pustil se za ním. Úval už měli skoro za sebou. Tomo cítil únavu a napětí v kolenou. Díval se, jak jeho druhové ve zbrani jeden za druhým vystupují ze tmy na vrcholu úvalu a mizí. Ohňostroj dole ve městě zeslábl. I teď bylo sem tam slyšet pronikavé hvízdání minometných střel, ale ve znatelně delších intervalech. Nakonec se ze tmy vynořila i Robeho silueta a zmizela, ale jakmile Tomo vyšel na vrchol úvalu, znovu mladíka spatřil, a to mnohem zřetelněji.

Srbské pozice nebyly na kopci vidět. Proti nebi se rýsoval jen obrys koruny borovice, vedle které se deset metrů vpravo nacházel první srbský zákop. Vypadalo to, jako by na tom místě horizont najednou strmě stoupal do výšky a pak stejně prudce klesal.

Šli za sebou ve stále stejných rozestupech, ale teď už Tomo viděl i rozostřenou siluetu Prcka, kterou tušil spíš podle pohybů. Postupovali mnohem rychleji než dole v úvalu. V přestávkách mezi výbuchy minometných střel, které se stále prodlužovaly, bylo slyšet zvuk jejich kroků v trávě a Robovy těžké, sténavé výdechy. Mladík byl trochu nedomrlý a často sípavě kašlal. Šlo nejspíš o astma, ale Tomovi to připomínalo dutý ka-

šel starých lidí.

Postupovali stejným tempem už přes půl hodiny. Toma od namáhavého a jednotvárného zírání na Robeho siluetu před sebou začaly bolet oči. Černé vody. Hrobové pole. Už se ani nepokoušel si vzpomenout, kde a kdy ta dvě místní jména slyšel. Předpokládal, že si vše vybaví, až to bude nejméně čekat, jak se mu to běžně stávalo. Nevěděl proč, ale měl tušení, že za celým tím příběhem vězí cosi chmurného. Vtom Robeho silueta na okamžik zmizela. Pak ho uviděl ležet na zemi a vzápětí noční ticho rozčísila krátká dávka výstřelů, kterou mladík vypálil do tmy. Střílel do kopce šikmo nad sebe. Tomo instinktivně vyběhl k Robemu a praštil sebou o zem vedle něj.

– Něco tam bylo, Tomo!

Robeho hlas nezněl zrovna vyděšeně, takže Toma v první chvíli napadlo, že mladík vystřelil omylem a že to „něco“ je jen chabý pokus o ospravedlnění.

– Už nestřílejte! – Tomo popadl Robeho pod paží a táhl ho o pár metrů níž za skalnatý výstupek, kde se mohli aspoň trochu ukrýt.

Až když ho chytil, byl ochotný uvěřit, že Robe něco opravdu viděl. Mladík byl celý strnulý a třásl se. I Tomo ztuhl, protože věděl, že každou chvíli bude následovat palba ze srbských pozic. Zbývalo projít už jen kolem několika zákopů.

– Co to bylo? – zaslechli za sebou Prckův hlas a zahlédli ještě jeden stín, který se k nim blížil ze stejného směru.

– Lezte sem! – zasyčel Tomo.

Sotva Prcek zalehl vedle nich, začali Srbové střílet. Nejdřív spustila automatická puška ze zákopu sto metrů nad nimi. Střílela naslepo a jen semtam jim nějaká kulka proletěla nad

hlavami. Potom ze stejného místa začal štěkat lehký kulomet. Několik kulek se zavrtalo do země před nimi a pokryl je prach vonící po borovém jehličí. Pak se palba ozvala i zprava, z pozice, podél které už prošli. Odtamtud pálili z protiletadlového kulometu svítícími náboji. Vrcholek hory, pod kterým se snažili proklouznout, jako by se v okamžiku změnil v pekelnou řeh-tačku.

– Neopěťovat palbu, zůstat v klidu! – uslyšeli za zády známý hlas. Vijali se kryl za borovicí o pár metrů dál.

– Nahoře! – ukázal Robe směrem, kam předtím vystřelil. – Nahoře něco bylo!

– Robe, uklidni se! – zpražil ho Tomo. – Koho to teď zajímá!?

Vijali přeběhl k nim a pobídl je, ať vyrazí pomalu kupředu. Pušku měl přes rameno, v rukou držel granát a nějaká udělátka. Palba se teď soustředila na místo ležící dvacet metrů za nimi. Kulomet i automatická puška se střídaly v palbě a protiletadlový kulomet občas vypálil krátkou dávku. Svítící náboje prolétaly šikmo nad nimi jako hlučné meteory a občas některý z nich zhasl v koruně borovic.

Tomo, Robe a Prcek se zvedli a utíkali vpřed. Robe byl pořád v křeči a Tomo ho volnou rukou táhl pod paží. Prcek byl několik metrů před nimi. Běželi asi sto metrů k místu, kde se skrývali Ivo a Slepejš, kteří je naváděli tlumeným hvízdáním. Oba leželi za hromadou kamení porostlého trávou, které ve tmě připomínalo mohylu. Ivo oznámil, že tu počkají na Vijalího, a pak se začnou stahovat.

Z míst, kde předtím zmizel Vijali, zaslechli několik zvláštních výstřelů, přicházejících jakoby z dálky. Zněly jako práskání

petard.

– Vijali, – zašeptal Slepejš.

– Střílí? – zeptal se Tomo.

– Má s sebou nějaký svinstvo, petardy, granáty, čert ví, co je to zač. Hodí to daleko od sebe a vypadá to, že odtamtud někdo střílí.

Srbská palba se přesunula dalších padesát metrů zpět k místům, odkud práskaly Vijaliho petardy. Pak se k pušce a lehkému kulometu přidal další automat. Znovu zaslechli falešnou střelbu Vijaliho udělátek a pak už kromě vytrvalé srbské palby nebylo slyšet nic. Za chvíli spatřili Vijaliho stín. Táhl za sebou i své věci.

– Kdo začal střílet? – zeptal se Ivo.

– Já, – sklopil hlavu Robe.

– Co tě to kurva napadlo? – běsnil velitel. – Řekl jsem zajistit zbraň!

– Byla zajištěná. Něco jsem před sebou uviděl.

– Viděls leda hovno! – zpražil ho vztekle Slepejš.

– A zabils to aspoň? – zajímal se Prcek.

– Nahoře něco bylo, – opakoval vytrvale Robe.

– Leda můj mrtvej fotr! – odplivl si Slepejš.

– Dost! – ozval se Tomo nervózně. – Takhle tu můžeme být do rána.

– Jdeme dál, – zavelel Ivo, zvedl svoje věci a vykročil. –

A zajistěte si ty pušky!

Vijali vyrazil za velitelem, pak se zastavil a otočil se k Robemu.

– Ještě jednou a budeš mít problém se mnou.

Robe mlčel. Promluvil, až když se Vijali a Prcek vzdálili. Zo-